

İNSAN HAKLARI DEMOKRASİ VE YURTTAŞLIK

1. ÜNİTE : İNSAN OLMAK

İNSAN : Düşünen, düşündüklerini açıklamak isteyen, belli bir toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal çevrede yaşayan bir varlıktır. İnsan çeşitli özellikleri nedeniyle diğer canlılardan ayrıldığı için değerli bir varlıktır.

UNUTMA!

Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet, saygı, sevgi, dostluk, hoşgörü, dayanışma ve paylaşma insanı insan yapan en önemli değerlerdir.

- İnsanlık, kendi sağlığı kadar başkalarının yaşam ve sağlığını da düşünmeyi,
- Bağımsız kararlar alabilmeyi,
- Bşkalarının acısını paylaşabilmeyi,
- Onların farklılıklarını kabullenip isteklerine saygı göstermeyi,
- Savurgan ve saldırgan olmaktan kaçınmayı gerektirir.

Sadece insan olduğumuz için doğuştan kazandığımız ve tüm dünyada kabul gören yani EVRENSEL olan haklarımız vardır.

DOĞUŞTAN KAZANILAN TEMEL HAKLARIMIZ

- Yaşama hakkı
- Kişi özgürlüğü ve güvenliği
- Düşünce özgürlüğü
- Din ve vicdan özgürlüğü
- İfade özgürlüğü

İnsana ait özellikler nelerdir :

- **Düşünme** : Düşünme sayesinde soru sorar ,karar verir, merak eder.
- **Konuşabilme** : Sosyal bir varlık olduğu için insanlarla iletişim kurmak zorundadır.
- **Aklını kullanma** : Aklını kullanarak alet yapar, kullanır.
- **Eğitilebilme-eğitme** : Bu sayede bilgi ve beceriler elde eder.
- **Toplumsal olma** : Yaşamak için diğer insanlara ihtiyaç duyar. Onlarla bir araya gelir. Kurallar koyar ve kurallara uyar.
- **Duygusal olma** : Güler, ağlar, eğlenir, espri yapar, kızar. Bazen bunları ifade edebilmek için sanattan yararlanır. Resim yapar, şarkı söyler, heykel yapar, oyunlar oynar.

İNSAN OLMANIN NİTELİKLERİ:

KARAKTER : Bir bireyin kendine özgü yapısı ve onu başkalarından ayıran davranış biçimlerini belirleyen ana özelliklerdir.

İyi karakter sahibi bir insanın başlıca özellikleri şunlardır:

- Dürüstlük
- Kararlılık
- Yardımseverlik
- Merhamet
- Çalışkanlık
- Saygılı olmak
- Sorumluluk
- Disiplin
- İrade
- Bütünü görmek

Bu özellikler aynı zamanda insanı insan yapan değerlerdir.

İNSANIN DOĞUŞTAN GELEN TEMEL VE VAZGEÇİLMEZ HAKLARI

İnsan hakları, insanların doğuştan sahip olduğu evrensel nitelikte olan haklardır.

İnsan haklarının temelini;

- 10 Ocak 1948 tarihli “*İnsan Hakları Beyannamesi*”
- 4 Kasım 1950 tarihli “*İnsan Hakları Sözleşmesi*” oluşturmuştur.

Bu beyanname ve sözleşmede

- Yaşama hakkı
- Kişi özgürlüğü ve güvenliği
- Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü
- İfade özgürlüğü yer almaktadır.
-

Anayasamızın 12. Maddesinde, herkes kişiliğine bağlı ***dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez*** temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel haklar Anayasamızda “ Temel Hak ve Hürriyetler “ başlığı altında;

- Kişi Hakları
- Sosyal ve Ekonomik Haklar
- Siyasi Haklar

olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

KİŞİ HAKLARI

- Yaşama hakkı (İnsanlar yaşama hakkını kullanmadan diğer haklarını kullanamazlar.)
- Kişi dokunulmazlığı
- Kişi hürriyeti ve dokunulmazlığı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basım ve yayımla ilgili hürriyetler

- Toplantı hak ve hürriyeti
- Mülkiyet hürriyeti
- Hak arama hürriyeti
- Temel hak ve hürriyetlerin korunmasıdır.

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER

- Ailenin korunması
- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi
- Çalışma ile ilgili haklar
- Toplu iş sözleşmesi grev hakkı ve lokavt
- Ücrette adalet sağlanması
- Sağlık, çevre ve konut hakkı
- Gençliğin korunması ve spor hakkı
- Sosyal güvenlik hakları
- Tüketici hakları
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

ANAYASAMIZIN 15.MADDESİ

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda durdurulduğu şartlar:

- 1.Savaş hali
- 2.Seferberlik hali
- 3.Sıkı yönetim hali
- 4.Olağanüstü haller.
-

Seferberlik; ülke ve millet olarak, başta askeri güç olmak üzere devletin tüm güç ve kaynaklarının, savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde; hazırlanması, toplanması, tertiplenmesi ve kullanılmasına ilişkin bütün faaliyetlerin uygulandığı, hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı haldir.

Sıkıyönetim, savaş, savaşı gerektirecek durum, ayaklanma, vatanın ve milletin bölünmezliğini tehlikeye düşüren hareketlerin yaygınlaşması gibi anayasada belirtilen, Bakanlar Kurulunun yurdun bir veya birkaç yerinde uygulamaya karar verdiği, temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasını geçici bir süre için sınırlayan veya tehir eden ve mülki idare ve zabitanın yerine askeri bir idare ve zabıtaı getiren idare şekli; örfi idare.

Olağanüstü hâl, olağanüstü yönetim usullerinin uygulanmasını gerektiren doğal afet, tehlikeli salgın hastalık, ağır ekonomik bunalım, kamu düzenini ciddi biçimde bozan yaygın şiddet olayları gibi durumlar. Olağanüstü hâl rejimi yönetim makamlarının yetkisinin genişlemesi sonucunu yaratır. Belirli yaş aralıklarındaki vatandaşlar için çalışma yükümlülüğü, gerektiğinde para ve mal yükümlülüğü konulabilir.

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda kısmen veya tamamen durdurulması durumunda bile kimsenin;

- Yaşama hakkına,
- Din,vicdan ve düşünce özgürlüğüne dokunulamaz.

İnsanın en temel hakkı **YAŞAMAKTIR.**

Temel hak ve özgürlüklerin uygulanması YAŞAMA hakkına bağlıdır.

-Herkes bir diğerinin yaşama hakkına SAYGI göstermelidir.

YAŞAMA HAKKI

İnsanın en temel hakkıdır. Hiç kimsenin yaşamına dokunulmaz. Herkes diğerinin yaşam hakkına saygı göstermek zorundadır.

KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI HAKKI

Kimseye işkence yapılamaz, kimsenin yaşamına son verilemez, kimseye saldırı yapılamaz.

EĞİTİM HAKKI

Yeterli sayıda okulların olması, öğretmenlerin yetiştirilmesi, maddi imkanı olmayan öğrencilere destek olunması, özel eğitime ihtiyacı olanlara yönelik okulların açılmasıdır. İlköğretim kız erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

SAĞLIK HAKKI

- İnsanların temel haklarından biridir.
- İnsanların sağlıklı yaşayabilmesi için, öncelikle koruyucu önlemlerin alınması gerekir.

DİLEKÇE HAKKI

Hakkınızın alındığı durumlarda ilgili birime dilekçeyle başvurup hakkınızı aramaktır.

SEÇME VE SEÇİLME HAKKI

Seçme; yönetimdeki yöneticileri oy kullanarak belirlemesi. Seçilme; Toplumu yönetmeyi isteyen kişilerin, halk tarafından beğenilerek belli bir süre görevlendirilmesidir. Demokratik yönetimlerin temel ilkesidir.

KONUT DOKUNULMAZLIĞI HAKKI

Konut bireyin içinde oturduğu, özgürce davrandığı, ailesiyle birlikte olduğu yerdir. İnsanlar evlerinde yaşama hakkına sahiptir bu nedenle hiç kimsenin konutuna dokunulmaz.

ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ HAKKI

Bizim için özel olan anlar, bilgiler, olaylar güvence altına alınmıştır. Bilgimiz ve iznimiz olmadan telefonlarımız dinlenemez, mektupları açılmaz okunmaz.

ÇOCUK

Çocuk Hakları Sözleşmesine Göre; “Her birey 18 (on sekiz) yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir.

-Her çocuk vazgeçilmez haklara sahiptir.

-Çocukların yetişmesinden ve gelişmesinden BÜYÜKLER sorumludur.

-Hiç kimse,çocuklara karşı sorumluluklarını onlara zarar verecek şekilde kullanamaz

COCUKLARIN:

-Okula gitme,

-Oyun oynama hakkı vardır.

-Onlar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar. Çalışacaklarsa da yaptıkları iş, onların sağlığına ve eğitimine zarar vermemelidir.

-Bir suça itilmiş olan çocuğa verilecek ceza yaşına ve gelişimine uygun olmalı, onun eğitimini engellememelidir.

-18 yaşından itibaren yetişkin olarak kabul edilen bireyler OY kullanabilirler.

-Kendi kararlarını kendileri verebilirler.

ÇOCUK İLE YETİŞKİN ARASINDAKİ FARKLAR

Düşünce Yönünden Farklılıklar:

- Çocuklar yetişkinlere göre farklı düşünür.
- Çocukların hayal gücü daha ağır basar.
- Yetişkinler, çocukları kendileri gibi düşünmeleri için baskı altına almamalıdır.
- Önemli olan, çocuklara ve hayallerine önem vermek, onları destekleyebilmektir.

Öğrenme Yönünden Farklılıklar:

- Yetişkinler sık tekrar gerektirmeden öğrenirler, oysa çocuklar öğrenirken sık tekrara gereksinim duyarlar.
- Yetişkinler ne öğrenmek istediklerini tanımlayıp ifade ederler, oysa çocuklar büyükler tarafından öğrenmeleri gerekenler söylenince öğrenirler.
- Yetişkinler eğitime gönüllü olarak katılırlar ve beklentilerini karşılamayan eğitimden uzaklaşırlar, oysa çocuklar eğitime zorunlu katılırlar ve uzaklaşma şansları yoktur.
- Yetişkinlerin eğitimden beklentileri oldukça yüksektir, oysa çocukların beklentileri sadece sınıflarını geçmektir.
- Çocukların hayalleri, iç dünyaları, duygu, düşünce ve hayata bakışları yetişkinlerden farklıdır.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları “ **Çocuk Hakları Bildirgesi**” ile güvence altına alınmıştır.

- 1924 tarihli “Cenevre Çocuk Hakları” önemli bir adımdır.
- Türkiye bu bildirgeyi aynı yıl kabul etmiştir.

- Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün çocuklara armağan ettiği “ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” ile örnek bir davranış sergilemiştir.
- Birleşmiş Milletler, 20 Kasım 1959 da “Çocuk Hakları Bildirgesi”ni ilan etmiştir.
- “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ni Türkiye 1990 yılında imzalamıştır.
- Sözleşmeyi kabul eden devletler, kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa (18 yaşına kadar her insan yasalar karşısında çocuk sayılır.) sözleşmede yazılı olan tüm hakları tanımakla yükümlüdür.
- Bu hakların tanınmasında ırk, renk, cinsiyet, dil gibi hiçbir bakımdan ayırım gözetilemez.
- Çocuk haklarına dair sözleşme; medeni, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki insan haklarını en geniş biçimde tanımlamaktadır.
- Bu sözleşmeye yön veren temel değerler; ayırım gözetmeme, çocuğun yararının gözetilmesi, yaşama, gelişme ve katılımdır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Ele Alınan Başlıca Konular Şunlardır;

- Ana babanın sorumluluğu; bunun ihmal edildiği durumlarda ise devletin rolü ve sorumluluğu
- Bir isme ve vatandaşlığa sahip olma ve bunun korunma hakkı
- Yaşama ve gelişme hakkı
- Sağlık hizmetlerine erişim hakkı
- Eğitime erişim hakkı
- İnsana yakışır bir eğitim standardına erişim hakkı
- Eğlence, dinlenme ve kültürel etkinlikler için zamana sahip olma hakkı
- İstismar ve ihmalden korunma hakkı
- Uyuşturucu bağımlılığından korunma hakkı
- Ekonomik sömürüden korunma hakkı
- İfade özgürlüğü hakkı
- Düşünce özgürlüğü hakkı
- Dernek kurma özgürlükleri hakkı
- Çocukların kendileriyle ilgili konularda görüşlerini dile getirme hakkı
- Özel gereksinimi olan çocukların hakkı
- Özürlü çocukların hakları

Ülkemizde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanmasını takip etmektedir.

Ekim ayının ilk pazartesi günü “ **Dünya Çocuk Günü**” , 20 Kasım “ **Dünya Çocuk Hakları Günü**” olarak kutlanır.

2. ÜNİTE : HAK,ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK

Özgürlük : İnsanın, kendisi ve etrafına zarar vermeden istediğini yapabilmesi demektir. Özgürlük ile haklar arasında yakın bir ilişki vardır. Haberleşme hakkı sayesinde haberleşme özgürlüğümüzü kullanırız. Ancak özgürlüklerimizi kullanırken toplum içinde yaşadığımızı unutmamak gerekir.

Sorumluluk : İnsanın kendisine ve çevresine karşı yerine getirmesi gereken görevlerdir. (Dersine çalışmak.....gibi) Hak ve özgürlüklerimiz özellikle toplu yaşanan yerlerde bize sınırsız haklar vermez

Hak : Adaletin,hukukun gerektirdiği şey ya da kazançtır. Kişinin herhangi bir şey üzerinde, tartışılmaz ve herkes tarafından kabul edilmiş yetkisidir.

-Bütün hakların ortak kökeni **özgürlüktür.**

Örnek : Çalışmak her insanın hakkıdır ve bu hak sayesinde insan dilediği işte çalışma özgürlüğüne sahiptir.

-Her insan, hakkını kullanırken başkalarının haklarına da saygı duymak zorundadır.

-Hiçbir hak sonsuz ve sınırsız değildir.

-Haklarımızı ararken mutlaka özgürlüklerimize ve sorumluluklarımıza dikkat etmeliyiz.

-Haklarımızı ararken haklı durumdan haksız duruma düşmemeliyiz.

-İnsanlar toplum içinde yaşadığı için hem kendisine hem de içinde bulunduğu çevreye ve canlılara karşı sorumlulukları vardır.

-İnsanlık sadece yaşadığı döneme değil geleceğe de güzel şeyler bırakmakla sorumludur.

TOPLUMA KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Birbirimizi sevmeli ve karşılıklı haklarımıza saygı duymalıyız.

-Yardımlaşmalıyız. Muhtaçlara yardım etmeliyiz.

-Kamu mallarını korumalıyız.

DOĞAYA KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Doğa, insanlara üzerinde yaşamaları, yemeleri, içmeleri için bir armağandır.

-Nasıl ki bize verilen bir hediye koruyorsak çevremizi de korumalıyız.

-Çevremizi kirletmemeli, kirletenleri de kibar bir dil ile uyarmalıyız.

AİLEMİZE KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Odamızı temiz tutmalıyız.

-Ev işlerine yardımcı olmalıyız.

-Eve zamanında gelmeliyiz.

-Dersimize çok çalışmalıyız...

HAK : Bizim isteyebileceğimiz, yeri geldiğinde kullanabileceğimiz durumlardır.

-Haklar toplumsal düzeni sağladığı ve kişilerin yaşamını düzenlediği için kullanılmalıdır.

-Özgürlüklerimiz sınırsız değildir.

-Bizim özgürlüğümüz bir başkasının haklarını kısıtlamaması ve başkalarını rahatsız etmemesi gerekmektedir.

-Bizim özgürlüğümüzü bir başkası kısıtlayamaz.

-Yasalar çerçevesinde özgürlüğümüzü kullanırız.

-Sınıfta, evde, bazen mahallede arkadaşlarımızla oynarken veya alışveriş sırasında haklarımız ve özgürlüklerimiz kısıtlanabilmektedir.

UNUTMA!

-Hak ve özgürlükler sadece bize ait değildir. Herkesin hak ve özgürlüğü vardır. Biz haklarımız kısıtlandığında nasıl üzülyorsak ,başkaları da kendi hakları kısıtlandığında üzülmektedir.

EMPATİ : Kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyması.

-Hakları kısıtlanan kişiler için empati yapmalıyız. Onun acısına, üzüntüsüne ortak olmalıyız.
-Kişilerin görüş ve düşüncelerine saygı duymalıyız.

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ

-Hak ve özgürlüğümüz kısıtlandığında mutlaka haklarımızı aramalıyız.
-Başkalarının hak ve özgürlüğü kısıtlandığında ise hakkını araması için ona yardımcı olmalıyız.

Yaşanılan bir hak ihlali varsa;

-Demokratik, uzlaşmaya dönük, şiddetten uzak çözüm yollarına baş vurmalıyız.
-Sorunlar karşısında kaba kuvvet kullanılmamalı,
-Hakaret içeren kırıcı sözler söylenmemeli,
-Öncelikle sorunu anlamalı ve çözümü için ortak yol aranmalıdır.
-Konuşarak sorun çözülemiyorsa gerekli kurum ve kuruluşlara dilekçe ile başvurma hakkımız vardır.
-Eğer bir hizmetle ilgili aksaklık varsa, muhtarlık, belediye, kaymakamlık ve valiliğe başvurabiliriz..
-Aldığımız bir ürün ile ilgili bir şikayetimiz varsa Tüketici Hakları Heyeti'ne başvururuz.

HAKLARA SAYGI

-İnsan toplum içinde yaşayan bir varlıktır.
-Toplumda yaşamanın en önemli kuralı **ise karşılıklı birbirine saygı göstermektir.**
-**Bizim** hak ve özgürlüğümüz olduğu gibi başkalarının da hak ve özgürlükleri vardır. Onların haklarını kısıtlamamak için onlara **saygı** göstermeliyiz.
-Demokrasiyi kabul eden insanlar başkalarının haklarını kendi hakları gibi korurlar. Onların mallarını, canlarını kendi malları, canları gibi korurlar.

Hak İhlallerinin Sonuçları:

-İnsanın aklına her geleni ve istediğini yapması özgürlük sayılmaz.
-Birlikte yaşayan insanlar hak ve özgürlüklerinin sınırlarını bilirler. Sınırların aşılması durumunda sonuçlarına katlanırlar.
-Eğer kişinin hak ve hürriyetine bir zarar gelirse yasal yollara başvurmalıdır. Kuvvet uygulayarak, intikam duygusuyla hak aranmamalıdır.
-İnsanlar kendi hak ve özgürlüklerinin ne olduğunu bilmeli ve bunları korumalıdır. Başkalarının da aynı haklara sahip olduğunu unutmamalı, buna göre davranmalıdır.
-Toplum yaşamının karşılıklı hak ve özgürlüklere saygı içinde olacağı unutulmamalıdır.

3. ÜNİTE : ADALET VE ÖZÜRLÜK

FARKLILIKLARIMIZ ZENGİNLİĞİMİZDİR

Farklılıklara Saygı :İnsanları belli bir özelliğe göre yargılamamak, herkesin kendi doğruları çerçevesinde yaşadığının farkında olmaktır.

-Bir insan hangi dinden, milletten, renkten ,dilden, düşünceden ve anlayıştan olursa olsun öncelikle insan olduğunun bilinmesi gerekir.

-Her birey, saygıya değer bir varlıktır.

UNUTMA!

-İnsanların değerleri, yaşam tarzları, olaylara bakış açısı, inançları, beklentileri, zevkleri, dünyayı algılama ve yorumlama şekilleri farklı olabilir.

-İnsanların farklı özelliklere ve karakterlere sahip olması toplum hayatının devamlılığı için bir zarurettir.

-İşlerin yürümesi, işbölümünün sağlıklı yapılabilmesi için farklı nitelikleri olanlara ihtiyacımız vardır.

-Farklılıkla, bir ayrışma, bölünme, çatışma unsuru olarak değil; bir zenginlik ve başarı aracı olarak görülmelidir.

Eşitliğe Doğru

Eşitlik : Kanunlarla belirlenen emir ve yasakların herkes için aynı olması demektir.

-Eşitlik haklarının kullanılmasında ayırım yapılmamasıdır.

-Demokraside eşitlik, yasalar önünde eşit olmaktır.

-Yasalar herkese eşit olarak uygulanır; herhangi bir kişiye ,aileye, zümreye (gruba) ayrıcalık tanınmaz.

-Eşitlik, kurallar ve yasalar ile güvence altına alınmıştır.

-Toplumun düzeni, güvenliği, eşitliği ve özgürlüğü kurallar ve yasalar ile sağlanır.

-Kurallar ve yasalar düzenledikleri durumları, eşit bir biçimde ele alırlar.

-Kurallar ve yasalar bir bakıma eşitliğin korunmasını sağlar.

Anayasamızın 10. Maddesi : Kişiler arasında ayrımcılık yapılmasını yasaklamakta ve bütün devlet organlarına eşit işlem yapma yükümlülüğü getirmektedir.

ADALET VE EŞİTLİK

Adalet : Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanmasıdır.

Adalet : Haksızlık yapmamak ve adil olmak demektir.

Adaletli kişi : Tüm kişisel duygu ve düşüncelerini bir tarafa bırakarak kendisinden yardım isteyenlere doğruluk ölçüleriyle davranmayı ilke edinir.

- Kendisine zarar gelecek olsa bile, hak kimden yanaysa hakkın ve haklılığın gereğini yerine getirir.
- İnsanların hakkını korur.
- İhtiyacı olanlara yardım elini uzatır.
- İnsanlar arasında ayırım yapmaz.

Eşitlik :İnsanların birbiriyle aynı insan doğasına sahip olmak bakımından aynı konum ve değerde olmaları demektir.

Eşitlik : Sunulan imkanlardan herkesin ayırım yapılmaksızın eşit biçimde yararlanmasıdır.

UNUTMAYIN!

Eşitlik, iki şeyin her yönden denk olması demektir.

Adalet ise, her hak sahibine hakkını vermek ve haksızları cezalandırmaktır.

Adalet ve eşitlik kavramları farklı anlamları olan kavramlardır.

- Her eşitlik durumu, adaleti sağlayamayacağı gibi adil olan her durumda eşitliği sağlamaz.
- Adil insan kendi hakları kadar başkalarının haklarına da saygı duyar. Haklının yanında olur. Sadece kendisine değil başkasına da haksızlık yapılmasına karşı çıkar.
- Kendi menfaatine aykırı sonuçlar ortaya çıksa da adaletten yana olur.
- Bşkalarıyla iş yaparsa kendisine düşen sorumluluğunu yerine getirir.

Bireylerin adil olmaya özen göstermeleri ve bu yönde hayatlarını sürdürmeye çalışmaları, sağlam ve düzgün bir kişilik kazanmaları açısından çok önemlidir.

- Günlük hayatımızda birbirinden farklı çok sayıda olayla karşılaşırız. Karşılaştığımız bu olaylarda nasıl bize adil davranılmasını istiyorsak, biz de başkalarına karşı adil davranmalıyız.

İnsanlar çevrelerindeki olayları gözlemlerken veya incelerken yaşanan haksızlıklara dikkat etmektedir. Haksızlığın yaşanması bireyin ve toplumun adalete duyduğu güvene ve adalet duygusuna zarar verebilir.

Adaletsizliği ortaya çıkaran veya yaşatan durumlarla karşılaşılması bireyi ve toplumu etkilemektedir. Bu tür durumlar toplumda güven duygusunu zedelemektedir.

- Bu nedenle toplumsal hayatın her aşamasında adaletin sağlanması amaçlanmalı ve bu amaç için tüm kişi ve kurumlar çaba göstermelidir.
- Toplumda huzur ve mutlu bir yaşam sağlanmasında güven duygusu çok önemlidir.
- Güven duygusu adaletin sağlanmasında çok önemlidir.
- İnsanlar hem adil olmalı, hem de adalet sağlamakla görevli kişilere ve kurumlara güvenmelidir.
- Adil davranışlarımız başkalarının gözünde saygı ve güven uyandırır. Olumlu örnek oluruz. Bundan dolayı da mutluluk duyarız.

- Adil davranmazsak en başta bu durumdan kendimiz huzursuz oluruz. Başkaları da bize karşı saygı ve güven duymaz.
- Adaletsizlik hem bireyi hem de toplumu etkiler.
- Adaletin sağlanmadığı toplumlarda insanlar arasında birbirlerine karşı güvensizlik ve huzursuzluk oluşur. Kişilerde memnuniyetsizlikler ortaya çıkar.
- Adalet ve eşitlik, toplumda birlik, beraberlik ve dayanışmanın temelidir.
- Adil ve eşit davranışlarımızla çevremize iyi örnek olmalıyız.
- Adalet ve eşitliğin sağlanmasıyla insanlarda olumlu duygular gelişir.

Adaletin sağlanması her zaman kendi lehimize sonuçların ortaya çıkması demek değildir. Bazen kendi aleyhimize karar verildiğinde de adalet sağlanmış olur.

-Başkalarının haklarına da saygı göstererek adaletin sağlanmasına yardımcı olmalıyız.

4. ÜNİTE : UZLAŞI

- **Anlaşmazlıklar insanların ya da grupların farklı ihtiyaçlara, görüşlere ve değerlere sahip olmalarından dolayı ortaya çıkar.**

-Anlaşmazlıklar her zaman kötü değildir. Aslında sağlıklı bir biçimde ele alınırsa gelişmemize, farklı düşünce biçimi kazanmamıza yardımcı olur.

Anlaşmazlık: Bir kişinin hedeflerine ulaşma çabası, başka bir kişinin hedeflerine ulaşma çabası tarafından engellendiğinde ortaya çıkan durumdur.

-Anlaşmazlıkları yaşamın bir parçası ve doğal kabul edip fiziksel kavgaya dönüştürmemek en iyisidir.

-Eğer anlaşmazlıkları güç kullanarak çözmeye çalışırsak karşımızdaki kişiyi incitiriz.

Uzlaş: Kendimizi ve başkalarını kabul etmek demektir.

-Herkesin kararların alınmasına yaratıcı bir şekilde katıldığı bir karar alma sürecidir.

Çatışma: İki veya daha fazla kişi veya grup arasındaki çeşitli kaynaklardan doğan anlaşmazlık demektir.

- Toplumsal olarak en önemli ihtiyaçlarımızdan birisi de çatışma yerine uzlaşmayı öğrenmektir.

- Çatışma ve anlaşmazlıklar günlük hayatımızın bir parçasıdır.

- Çatışmaları etkili bir şekilde çözmek mümkündür.

- Bir çatışmada öfkelenirsek o çatışmayı sağlıklı bir biçimde çözmemiz mümkün değildir. Sakin kalmaya çalışırsak çözüm yollarına ulaşabiliriz.

Anlaşmazlıkları Çözüyoruz

- Birlikte yaşayan insanların farklı duygu ve düşünceleri vardır.
- Farklı duygu ve düşüncelere sahip olan kişilerin farklı tercihlerde bulunması bazen kişiler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarabilir.
- *İnsanlar günlük yaşamlarında karşısında dinleme, uygun bir dil kullanma ,mantıklı davranma ,empati kurma, hatalarını kabul etme, başkalarının haklarını da gözetleme gibi konularda duyarlı olurlarsa anlaşmazlıkların ortaya çıkması engellenebilir.*
- Uzmanlaşmanın temel kaynağı ön yargılardan kurtularak kendi çıkarları doğrultusunda değil, ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etmektedir.
- Uzlaşma bir hoşgörü kültürüdür. Ben kazanayım arkadaşım kaybetsin anlayışının yerine iki tarafın da kazandığı anlayış benimsenmelidir.
- *Anlaşmazlıkları çözmek için karşımızdaki kişileri olduğu gibi kabul etmeli ve insanlara değer vermeliyiz.*

Anlaşmazlık mı Uzlaşma mı?

- Birlikte yaşamak için herkesin ifadelerine önem verilmelidir.
- *Ailede, okulda, mahallede, arkadaşlar arasında ve toplumda birlikte yaşama açısından farklılıklara saygı ve başkalarının fikirlerini ifade etmelerine fırsat vererek anlaşmazlıklar ortadan kalkar.*
- İnsan olarak farklı düşünce ve anlayışta olmamıza rağmen en önemli özelliklerimizden biri de uzlaşmadır.
- *Uzlaşmanın temelinde bilgi, saygı, sevgi, insanlık adına faydalı olma, hak ve barış dili bulunmalıdır.*
- *Anlaşmazlıkları ve çatışmalarımızı uygun yollarla çözmeye çalışmamız; çevremizdeki kişilerle ilişkilerimizin devam etmesini ve kendimizi mutlu etmemizi sağlar.*

5. ÜNİTE : KURALLAR

Kural : Davranışlarımıza yön veren, hangi durumlarda nelere uymamız gerektiğini belirten ilkelere dir.

- İkiye ayrılır:

YAZILI KURALLAR : Devlet tarafından konulur. Yasalar şeklinde düzenlenir. Yasalara uygun davranmazsak devlet tarafından ceza verilir. Örneğin otomobiller kırmızı ı ışıkta geçerse devlet o araç sahibine ceza verir. Okul kurallarının çok büyük kısmı yazılı kurallara örnek verilebilir.

YAZILI OLMAYAN KURALLAR : Görgü kuralları, din ve ahlak kuralları ile gelenek, görenek, örf ve adetlerin getirdiği kurallardır. Örneğin bayramlarda el öpülmesi, hapsirirken

ağzın kapatılması, yemek yerken ağız şapırdatılmaması gibi. Bu kurallar hiçbir yerde yazılı değildir, toplum içinde kendiliğinden çıkmıştır. Bu kurallara uyulmazsa devlet ceza vermez. Ancak bu kurala uyulmadığında toplum tarafından ayıplanır.

Kurallar ihtiyaca ve zamana göre değişebilir ve kaldırılabilir. Kurallar işe yaradığı sürece vardır.

Kurallar, Haklarımız ve Özgürlüklerimiz

Özgürlük : Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi ve buna göre davranmasıdır.

Hak : Kanunların bize verdiği ve kullanabileceğimiz yetkililerdir.

Sorumluluk : Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.

1-Kurallar hak ve özgürlüklerimizi engeller mi?

Hak ve özgürlüklerimizin kullanımını kurallar ve yasalar düzenler. Kimi zaman kurallar ve yasalar hak ve özgürlüklerimizi engeller gibi gözükse de aslında haklarımızı korumak için vardır.

2-Kurallar neden konulmuştur?

Hak ve özgürlüklerimizin kullanımını düzenlemek için konulmuştur.

3-İnsan hak ve özgürlükleri bakımından hangi kurallar daha etkilidir?

Yazılı olan kurallar yazılı olmayan kurallara göre daha etkilidir. Yasalarla güvence altına alındığından yaptırım gücünü hukuk verir. Yasalar uymadığımız için ceza alırız.

4-Yazılı olmayan kurallara uyulmazsa neler olur?

Ahlaka ve geleneklere aykırı davranan kişilere uygulanan yaptırımlar ayıplama ve kınama şeklinde olur. Bu yaptırımlar olumsuz davranışı engellemede yetersiz kalabilir.

Kurallarımı Belirliyorum

- Kurallar durumdan duruma göre farklı kişiler tarafından belirlenir.

Örneğin, evde yaşam kurallarımızı ailemizle birlikte belirleyebiliriz. Ya da arkadaşlarımızla oynayacağımız oyunların kurallarını birlikte belirleriz.

Yaptırım : Kuralların yerine getirilmesini ve kuralsızlık durumunda ceza verilmesini sağlayan güçtür.

- Toplum içinde konulmuş kurallara uyulmazsa huzursuzluk çıkar. Bunun için kurallara uyulmaması durumunda yetkili kişiler ve kurumlar yaptırım uygulayabilir.

Yaptırım türleri maddi ve manevi yaptırım olarak ikiye ayrılır.

Manevi Yaptırımlar:

- Ayıplama
- Dışlama
- Günahkâr sayılma.

Maddi Yaptırımlar:

- Para cezası
- Hapis cezası
- Tazminat
- İcra cezası

Kurallara uyulmaması durumunda:

- 1.Toplumda huzursuzluk çıkabilir.
 - 2.Başkalarının hakları elinden alınabilir.
 - 3.Adalet ve eşitlik kavramları önemini kaybeder.
 - 4.Haklarımız ve özgürlüğümüz çiğnenebilir.
- Birey, toplum, devlet ilişkisi kanunlarla düzenlenir.
 - Eğer bir ülkede kanunlar herkes için aynı ise o ülkede hukuk üstünlüğü vardır.Yani kanunlar tüm kişilerden daha üstündür.

KURALLARA UYMANIN ÖNEMİ

- Kuralların birçoğu yazılıdır.
- Yazılı olan kuralların başında anayasamız gelir.
- Anayasamız ülkemizin en önemli kanunudur
- Anayasa hak ve özgürlüklerimizi korur.
- Ülkemizde çıkarılacak bütün kanunlar ,anayasaya uygun olmak zorundadır.

Anayasamızın 42.Maddesi: "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksul bırakılamaz."

- Bu maddeyle eğitim hakkımız anayasa tarafından korunma altına alınmıştır.

1-Kurallar oluşturulma biçimine göre kaçaya ayrılır, açıklayınız?

Kurallar oluşum bakımından KENDİLİĞİNDEN OLUŞAN ve OLUŞTURULAN KURALLAR olarak ikiye ayrılır.

KENDİLİĞİNDEN OLUŞAN KURALLAR :Toplumda ahlak ,örf ve adetler kendiliğinden oluşan kurallardır.

OLUŞTURULAN KURALLAR :Bir otorite tarafından yapılmış ve konulmuş kurallardır. Devletin koyduğu kurallar oluşturulan kurallardır.

Her iki kural da düzeni sağlamak için vardır.

2-İnsanların kendi özel yaşantılarında kurala ihtiyaç duyarlar mı?

Özel yaşantımızı düzenlemek için de kurallara ihtiyaç duyarız. Sadece bizi ilgilendiren konularda kendimiz kurallar belirleyebiliriz. Örneğin ödevimi bitirmeden oyun oynamayacağım gibi kendimiz kural belirleyebiliriz. Çünkü insanlar kendi koyduğu kurallara daha rahat uyarlar.

3-Toplumda başka kimler kural koyar?

Evde, okulda, mahallede kuralların bir kısmı ebeveynlerimiz, öğretmenlerimiz, büyüklerimiz ve toplumun diğer üyeleri tarafından konur.

1-Kurallara uyulmazsa nelerle karşılaşabiliriz?

Kurallara uyulmazsa kargaşa meydana gelebilir.Bu kargaşa birlikte yaşamayı zorlaştırır.Kuralların olmadığı bir yerde hak ve özgürlüklerimiz ihlal edilir.O zaman da adalet ve eşitlik sağlanamaz.Adalet ve eşitlik olmayan yerde huzursuzluk olur.

Bu nedenle kural koymak bununla ilgili yaptırım yapmak önemlidir.

2-Birey ve devlet arasındaki ilişkiler nasıl olmalıdır?

Birey ve devlet arasındaki ilişkiler de kurallarla düzenlenmiştir.Hukuk kurallarıyla yurttaşların devlete,devletin yurttaşlara karşı sorumlulukları kurallarla belirlenir.Hukuk önünde herkes eşittir.

3-Hukukun üstünlüğü nedir?

Hukuk önünde herkesin eşit olmasına hukukun üstünlüğü denir.Hukukun üstünlüğü sayesinde yurttaşların hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ve devletin korunma

6. ÜNİTE : BİRLİKTE YAŞAMA

Ortak Mekan, Vatan

- Birlikte yaşamak için bazı ortak unsurlara ihtiyaç vardır.
- Birlikte yaşam için en önemli unsur **vatandır**.
- Vatan sadece bir coğrafik kara parçası değildir.
- Üzerinde yaşayan insanların ortak değerler etrafında toplanmasını sağlar.

Vatan: Bir kimsenin doğup büyüdüğü, üzerinde yaşadığı ,barındığı yerleşim alanıdır. Vatan ve yurt aynı anlamlara gelmektedir.

- Birlikte yaşamak için sadece bir millet olmasına gerek yoktur.
- Ortak bazı unsurların bir araya gelmesiyle farklı dil, din ve milletlerden kişiler birlikte yaşayabilir.
- İnsanlar tüm farklılıklarına rağmen aynı vatani ortak kullanabilir.
- Aynı vatani yurt edinen farklı kültürdeki insanlar birlikte yaşamak için **hoşgörü** ve **yardımlaşma** duygusunu da geliştirmelidir.
- Ayrıca insanlar vatani sadece bir yerleşim yeri değil, yaşayış biçimi olarak da görmelidir.

TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR

1.**Kamu** : Halka hizmet eden devlet kurumlarına verilen addır.

2.**Kamu** : Bir ülkede halkın tamamına verilen isimdir.

Sivil Toplum Kuruluşu : Resmî kurumlarda bağımsız olarak çalışan, halkı bir konu hakkında bilgilendiren, para kazanma amacı olmayan ve gönüllü kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu kuruluştur.

-Toplumun birçok ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçların büyük bir bölümünü kamu dediğimiz devlet kuruluşları karşılar.

Örnek : Emniyet Müdürlükleri kamu kuruluşlarıdır. Bundan dolayı güvenlik ihtiyaçlarımızı bu kamu kurumu karşılar.

Herkesin Hakkı Var

Paylaşmak : Kişilerin mallarını ,duygularını ve gücünü karşısında bulunan kişiyle bölüşmesidir.

-Eğer insanlar aynı yurttta, mekanda ve evde yaşıyorsak ;oralarda bulunan her şeyi paylaşmak zorundayız.

-Birlikte yaşamamanın en önemli kuralı **paylaşmaktır**.

Örnek : Ormanlar ve yeşil alanlar sadece bir kişinin malı değildir. Bu doğal güzellikler tüm ülkede yaşayan insanların paylaşması gereken yerlerdir.

-Toplumda paylaşılan her şeyde herkesin hakkı vardır.

-Bir toplumda birlikte yaşamak istiyorsak sevincimiz kadar dertlerimizi de paylaşmalıyız.

-Eğer bencil olup sadece kendimizi düşünürsek sıkıntılı günlerimizde yalnız kalırız.

-Aynı yeri, ülkeyi ve mekanı paylaşan insanların bir diğer önemli görevi de ortak malları korumaktır.

-Ortak mallar bizi bir araya getirdiğine göre korumak da hepimizin görevidir.

Örnek : Denizler ortak malımızdır. O zaman hep birlikte onu korumalıyız.

Vatandaşlık Görevlerimiz

Yurttaş : Aynı devlet içinde ortak duygulara bağlı olarak yaşayan kişilerin her birisine verilen isimdir. Kısacası **vatandaş** da diyebiliriz..

Aktif Yurttaş : Devlete ve topluma karşı görevlerini bilen ve sorumluluklarını yerine getiren kişidir.

Aktif Yurttaş:

1.Görev almaktan kaçmaz.

2.Devletin malına zarar vermez.

3.Topluma hizmet eder.

4.Ülkesinin gelişmesi için çalışır.

5.Kendi çıkarları için çalışmaz.

- Aynı toplumda birlikte yaşayan yurttaşlar olarak hepimizin ailemize, arkadaşlarımıza, çevremize, karşı sorumluluklarımız vardır. Bu sorumluluklar sadece büyüklere ait değildir.

- Her yaştaki insanların duruma ve zamana göre sorumlulukları vardır.

- Eğer herkes topluma ve devlete karşı sorumluluklarını yerine getirirse birlikte yaşadığımız ülkemiz daha güzel olur.

Örnek : Bir babanın çocuğunun eğitim ihtiyaçlarını karşılaması ailesine karşı sorumluluğudur.

- Aynı babanın çalışarak kazandığı paranın bir bölümünü **vergi** olarak vermesi devlete karşı sorumluluğudur.

Devletin Görev ve Sorumlulukları

-Vatandaşın devlete karşı sorumluluklarının yanında devletin de vatandaşlara karşı sorumlulukları vardı. Bunun için devletin kamu kurum ve kuruluşlarıyla vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli çalışmalar yapar.

-Eğitim, çalışma, adalet, savunma, sağlık, güvenlik, insan haklarını koruma devletin görevlerinden bazılarıdır.

Devlet ; yaşlılık, hastalık, engellilik ve işsizlik gibi sebeplerle çalışamayacak durumda olan vatandaşlarının sosyal güvenlik haklarını sağlar.

-Devletin vatandaşlarına verdiği tüm haklar anayasamızda belirtilmiştir.

-Devlet vatandaşlarına karşı görevlerini yerine getirirken herkese eşit davranmalıdır

-Devlet vatandaşa hizmet götürürken öncelikli olarak para değil, vatandaşın mutluluğunu ön planda tutmalıdır.